

ALGUNS EXEMPLES D'ESTRANGERS A MALLORCA DESPRÉS DEL DECRET DE NOVA PLANTA (S. XVIII).

NICOLÁS SASTRE PAPPAL.

RESUM.

El present article, malgrat sigui independent, ve a ser la continuació del que es va publicar a la *Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes* sota el títol de *L'estrangeria a Mallorca fins el Decret de Nova Planta de 1715*.

Des de èpoques llunyanes sabem de la presència de persones estranyes a Mallorca que s'hi establiren o hi eren de passada. No hem d'oblidar que pel comerç mediterrani era un indret imprescindible per l'avituellament dels vaixells, i més tard, Mallorca, es convertí en una base per a l'intercanvi de productes comercials.

Aquí, basant-nos, sobretot en la investigació d'arxiu (Arxiu del Regne de Mallorca), ens trobem amb una sèrie de personatges estrangers que realitzaven els seus negocis comercials a Mallorca durant el S. XVIII, establint-se alguns d'ells i formant l'èlit comercial de l'illa o realitzant altres feines, com la de pertànyer a la milícia.

D'aquesta manera ens hem trobat amb francesos, Italians (de diversos estats de dita península), Maltesos, flamencs, alemanys, i irlandesos. S'ha volgut afegir aquí un exemple, que ens ha resultat interessant, d'esclava que és alliberada pel seu amo i que vendria a ser la representació de com una persona que possiblement fos d'un altre indret geogràfic (o descendent de persones d'altres indrets), i per tant considerada *no natural de*, es converteix com a beneficiària testamentària en lliure i natural de Mallorca.

RESUMEN.

El presente artículo, aunque independiente, viene a ser la continuación del que ya se publicó en la *Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes* bajo el título de *L'estrangeria a Mallorca fins el Decret de Nova Planta de 1715*.

Sabemos de la presencia, desde épocas lejanas, de personas *extrañas* a la isla de Mallorca que o bien se establecían o bien únicamente permanecían un tiempo. No debemos olvidar que la isla, para el comercio mediterráneo, era un enclave imprescindible para el avituallamiento de los barcos, y que más tarde se convirtió en una *base* de intercambio de productos comerciales.

Aquí, basándonos sobre todo en la investigación llevada a cabo en el Archivo del Reino de Mallorca, nos encontramos con una serie de personas de otros lugares que realizaban sus negocios comerciales en Mallorca durante el S. XVIII, estableciéndose de por vida algunos de ellos formando la élite comercial de la isla, o realizando otras labores, como la militar.

De esta manera nos hemos encontrado con personajes de procedencia francesa, italiana (de diversos estados de dicha península), maltesa, flamenca, alemana e irlandesa. Se ha añadido aquí el ejemplo, que nos ha parecido interesante, de una esclava que fue liberada por su señor y que viene a ser la representación de cómo una persona, que posiblemente fuera de otra área geográfica (o descendiente de personas de otros enclaves), y por tanto considerada *no natural de*, se convirtió, como beneficiaria testamentaria en libre i natural de Mallorca.

ABSTRACT.

This article, although separate, is the continuation of the one already published in the *Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes* under the title *L'estrangeria a Mallorca fins el Decret de Nova Planta de 1715*.

We know of the presence, from long ago, of people who were *strangers* to the island of Majorca, and who either settled or merely remained there for a time. We should not forget that, for trade in the Mediterranean, the island was an essential enclave for supplying the ships with food, and that later on it became a *base* for the exchange of commercial products.

Here, taking as a basis, above all, research carried out in the Archive of the Kingdom of Majorca, we have found a series of people from other places who carried out their commercial transactions in Majorca during the 18th century. Some of them settled there for life, becoming the commercial elite of the island, or carrying out other work, such as military functions.

Thus we have come across French people, Italians (from various states in that peninsula), Maltese, Flemish, Germans and Irish. An example has been added, which we considered interesting, of a slave liberated by her master. This represents how a person, possibly from another geographical area (or the descendant of people from other enclaves), and therefore considered *not a native of*, as testamentary beneficiary became free and a native of Majorca.

ÍNDEX.

INTRODUCCIÓ: ELS ESTRANGERS A MALLORCA AL SEGLE XVIII.

- 1- ELS FRANCESOS.
- 2- ELS ITALIANS.
- A- ELS GENOVESOS.
- B- ELS NAPOLITANS.
- 3- ELS MALTESOS.
- 4- ELS FLAMENCOS.
- 5- ELS ALEMANYOS.
- 6- ELS IRLANDESOS.
- 7- ELS ESCLAUS.
- 8- CONCLUSIÓ.

9- BIBLIOGRAFIA.

10- SIGLES.

INTRODUCCIÓ: ELS ESTRANGERS A MALLORCA AL SEGLE XVIII.

Feta la distinció entre el concepte d'estranger abans del Decret de Nova Planta del Regne de Mallorca, i després d'aquest¹, podem entrar a analitzar la petita prospecció feta que demostra la presència d'una colònia estrangera a Mallorca, que a vegades eren súbdits del "rei d'Espanya" per un vassallatge (militars i funcionaris), i a vegades no. També trobarem estrangers que són habitants de l'illa, però que pareix que no volen perdre la seva *nacionalitat* d'origen. Per acabar trobarem els forasters, que es troben accidentalment a Mallorca que no és en realitat la seva terra² (utilitzarem aquest terme per a no crear confusió amb el terme *forà/ana*, denominació utilitzada normalment per als no habitants de la Ciutat de Mallorca -a partir del S. XVIII denominada Palma-, però oriünds i naturals de l'illa.

Aquí se posaran d'exemples alguns estrangers al llarg de les diferents dècades del S. XVIII.

Tomeu Caimari Calafat, al seu article presentat al Congrés de Màlaga de 2003³, segueix el criteri de considerar estrangers a tots aquells nascuts fora del territori nacional, entenent aquest en tota la seva globalitat del S. XVIII, si bé a l'inici de l'article diu que a principis del S. XVIII, comprenia el conjunt de territoris a Itàlia, dels Països Baixos del sud, i dels presidis de la costa nord-africana⁴. Des del meu punt de vista, i sense voler depreciar el seu magnífic treball, he de mencionar que des del tractat d'Utrecht, de 1713, la Monarquia Hispànica va perdre els territoris de Milà, Flandes, Nàpols i Sardenya, que varen passar a mans d'Àustria, així com també Menorca, Gibraltar, Sardenya, compensacions comercials a l'Amèrica espanyola i els drets de pesca a Terranova, que passaren a Anglaterra. A més d'això un petit territori al nord-oest de Milà passaren a Savoia.

Vist això, en el present article, considerarem estrangers el no naturals de la Península Ibèrica, llevat de Portugal i Gibraltar, deixant Menorca apart per estar ocupada pels Anglesos durant un gran període (alternant amb francesos i espanyol, per pocs anys) fins el tractat d'Amiens de 1802, data en que l'illa retornà a la monarquia espanyola⁵.

¹ Pàg. 23. Sastre Parpal, Nicolás. *L'estrangeria a Mallorca fins al Decret de Nova Planta de 1715*. Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2006.

² Adaptació de la definició que ens dona Pompeu Fabra al seu diccionari on diu: *Foraster – a adj. I m. i f. Què es troba accidentalment en un poble, en una localitat, que no són els seus.*

³ Caimari Calafat, Tomeu. "Los extranjeros en la alta administración española del siglo XVIII: El caso de los Capitanes Generales de Mallorca"... Pàg. 151.

⁴ A la pàg. 149 del seu article cita els regnes de Nàpols i Sicília, el ducat de Milà, els Països Baixos del Sud (actual Bèlgica), Així com els presidis de la costa nord-africana (Ceuta, Melilla, i Orà).

⁵ A Menorca no hi va haver efectivitat del Decret de Nova Planta per al Regne de Mallorca, pel fet de l'ocupació estrangera.

D'aquesta manera, podem començar un petit anàlisi dels estrangers, durant el S. XVIII a Mallorca. Per a fer-ho utilitzarem el criteri dels grups més rellevants que s'han trobat durant aquesta investigació:

1-ELS FRANCESOS.

Aquests estrangers pareixen ser el col·lectiu més nombrós que trobem a Mallorca durant les primeres dècades del S. XVIII.

Ja coneixem pel llibre de Carles Manera⁶ la existència dels comerciants francesos a Mallorca durant aquesta època. Així, tenim testimoniada la presència de Pierre Billon (en els documents notariais apareix com a Pere o bé Pedro), mercader natural de França, i *habitador durant molt temps en la Ciutat del Regne de Mallorca*⁷. El 1740, Pere Billon obtingué el càrrec de recaptador de l'impost de la talla (impost directe pagat pels no privilegiats a l'Antic Règim) de l'Ajuntament de Palma. Sabem que l'estada dels Billon a Mallorca no era cosa nova. Coneixem que Pierre Billon que era natural del bisbat de Marsella⁸. Pareix ser que els Billon ja habitaven a l'illa des d'abans del Decret de Nova Planta, però que varen adquirir un protagonisme especial, en el món del comerç i les finances, amb l'arribada de la monarquia borbònica. En els documents apareixen els membres de la família Billon com habitants i moradors de Palma, però mai com a naturals. No sabem el motius que impulsen als Billons a no naturalitzar-se, però s'ha de dir que es trobaven ben integrats a la societat mallorquina.

En els anys posteriors apareixen més membres de la família Billon. Així coneixem que l'any 1732, juntament amb Pere Billon apareix Blas, o Blai, germà de Pere, *mercadors els dos, de França, i residents actualment a Palma*⁹. Pareix ser que Blas Billon va continuar l'obra del seu germà comerciant principalment amb oli i adquirint terres, com les possessions de Son Noguera, de Campradó, ambdues a Puigpunyent. Blas exportà productes agraris mallorquins com el vi de la varietat malvasia i ametlles a canvi de manufactures com teles, ferros i cadires. El que si podem afirmar és que s'establí de manera permanent a l'illa, com pareix també que ho va fer Pere (ja que sembla que ho utilitzava com a base de les seves operacions comercials). Blas, es casà amb una mallorquina, Donya Catalina Anna Guasp, filla legítima i natural de Gabriel Guasp, receptor del Sant Ofici, i d'Antònia Comas, els dos naturals de la ciutat de Palma. La seva esposa morí l'any 1796, deixant una bona fortuna en numerari i propietats. No pareix que tinguessin fills vius, ja que va deixar la seva fortuna, com hereva universal, a la seva germana Francisca Guasp i al seu nebot Don Joan Galera i Guasp¹⁰. Un germà de Blas, Juan Bautista Billon, doctor en lleis, passà a residir a Alacant obtenint allà les gestions de la família.

⁶ Carles Manera. *Comerç i capital mercantil a Mallorca 1720-1800*, Ed. Consell Insular de Mallorca. Palma, 1988.

⁷ Arxiu del Regne de Mallorca., Notaris. 5767. foli 72.

⁸ A.R.M., Notaris. 5767. f. 90.

⁹ A.R.M., Notaris. 5767. f. 277.

¹⁰ A.R.M., Notaris. 5928. f. 253.

Molts d'estrangers, francesos i italians, apareixen relacionats amb la família Billon. Així tenim que Pere Billon, a 1723, fa procurador seu per cobrar deutes que li deuen a Ludovic Barberin, també francès¹¹, per a poder cobrar *el que li deuen, crèdits...* i poder representar-lo a qualsevol judici o tribunal, podent signar en el seu nom qualsevol document d'embargament, segrestament, i reclam de béns, així com tot el demés que en el seu dret li correspongués, subhastes de immobles, cobrament de joies i *alajas*, i ser advocat per a la defensa de les seves causes. Pareix ser, que el tal Barberin vivia a casa de Don Pere Billon, estant empleat com a secretari personal, i representant, quan aquest es trobava absent de l'illa. Pel llinatge, i dient que és francès, possiblement fos de la *Riviera* francesa, tal vegada de Marsella (igual que els Billon). En el mateix document dóna poder a Don Pedro Alvay, d'origen desconegut en el document, per una acció que *se está fulminando el Procurador fiscal de la Real Hacienda respecto del fraude de tabaco que se le pretende...*¹², per la qual cosa el veiem relacionat amb un cas de contraban de dit producte¹³. La seva influència arribà fins a la capital del regne, Madrid, i juntament amb Andreu Despinassa, del qual no s'especifica l'origen, donen poder a Don Gaspar Feliciano García, el 12 de novembre de 1724, resident a Madrid, per a representar-los a la causa criminal que té contra ells Don Pedro Miragil, administrador, que va ser de la venda de tabac a Mallorca, per apel·lar la sentència dictada a Mallorca per Don Diego Navarro, Intendent General a Mallorca, amb l'acord de del Magnífic Dr. Leonardo Bibiloni, advocat dels Reials Consells¹⁴.

També arribarà la seva influència a Barcelona, anomenant a Josep Font, veí i natural de dita ciutat, i resident a ella, per a cobrar qualsevol quantitat a tot el principat¹⁵.

Per una altra part Pere Billon apareix com a apoderat d'altres francesos a Mallorca. Així, el 1724, el trobem com a representant dels capitans dels vaixells francesos (*pangils*), per haver d'abandonar l'illa per decret del Capità General, i en concret d'un tal Josep Boufier, francès, capità d'un vaixell. Els testimonis de dit document són Blas Billon i Lluís Barberin, mercaders francesos, i moradors (habitadors) a la ciutat de Palma¹⁶.

També veiem que els Billon estenen les seves relacions comercials, dintre de les Illes Balears, al domini que tenia la Corona Anglesa a Menorca, durant molts d'anys enemiga de la Corona Espanyola. Per l'article onze del Tractat d'Utrech, de 13 de juliol de 1713, Sa Majestat Catòlica (en aquest cas Felip V), cedeix per a ell i els seus successors l'illa de Menorca a Sa Majestat anglesa. Des d'aquest moment i fins el tractat d'Amiens, Menorca va tenir diversos dominis estrangers, en funció dels esdeveniments internacionals que es donaven al S. XVIII. Podem dividir aquests dominis en cinc etapes:

¹¹ A.R.M., Notaris. 5767. f. 90.

¹² S'ha de fer notar que quan el document té un caràcter oficial es sòl redactar en castellà, sobre tot si s'ha d'utilitzar en un acte oficial on hi intervenen funcionaris d'origen castellà.

¹³ Segons la GEM, Volum II, Pàg. 122, existeix als terrenys del terme de Palma, vora el torrent de Son Magí, un indret, situat entre Sa Taulera i Son Muntaner, que rep el nom de Cova d'en Billon. Possiblement dit lloc s'utilitzés per amagar i emmagatzemar productes de contraban.

¹⁴ A.R.M., Notaris. 5767. f. 105.

¹⁵ A.R.M., Notaris. 5767. f. 106

¹⁶ A.R.M., Notaris. 5767. f. 93.

- Primer domini britànic (1713 – 1756).
- Domini francès (1756 – 1763).
- Segon domini britànic (1763- 1782).
- Domini espanyol (1782 – 1798). En aquesta etapa el govern espanyol conquista l'illa, introduint novament la inquisició i abolint la franquícia comercial, sense que hi hagi un Decret de Nova Planta per a la illa, i el Dret Foral continuà vigent.
- Tercer domini britànic (1798 – 1802), a conseqüència de la conquesta anglesa de l'illa per l'aliança espanyola amb el règim de la Revolució francesa.¹⁷

Ens trobem aquí que Pere Billon, en ple primer domini britànic de l'illa de Menorca, l'any 1724, concedeix un poder a Don Thomàs Dumás (tal com ho escriu el notari), ajudant del castell de Menorca i resident en aquella illa, per a cobrar qualsevol quantitat de diners o gènere de dita illa, en especial a Joan Ramis, natiu de Palma, que ordinàriament residia a dita illa de Menorca, concedint-li qualsevol instrument per a poder firmar, segons la pràctica i estil de dita illa (que diferia de la resta pel fet de ser un domini estranger), i poder comparèixer davant qualsevol tribunal civil o eclesiàstic, i poder instar qualsevol petició d'embargament¹⁸.

Una altre qüestió que podem veure dels comerciants francesos de Mallorca és la prioritat que tenen de servir als seus propis interessos comercials (en definitiva pecuniaris) que no servir a la seva pàtria. Així, he pogut constatar com Pere Billon té més interès en salvar les seves mercaderies que s'han de dirigir cap a altres indrets, concretament a Màlaga, abans que obeir les ordres del Comandant General de Mallorca o del Cònsol francès a la nostra illa. Així ordena al Capità francès Pierre Leveyson (o Leveizon), carregar el blat del francès Mathias Beltran que queda al llatzeret de Palma, al seu vaixell anomenat *Le Amable (Le Aimable)*, i dirigir-se cap a dita ciutat, cosa que dit capità no pot fer pel motiu del “*rompimiento de entre ambas coronas de Espanya y Francia por la salida del Sr. Embajador de Francia de Madrid y la expulsión de todos los Cónsules de Francia de los dominios de Espanya...*” (document datat el 30 de maig de 1725). El Capità Pere Leveyson, el mateix dia, transmet que ha estat detingut, i Pere Billon demana al Capità Bertrandi que continuï el seu viatge a Màlaga carregant les mercaderies del Capità Leveyson, que reclama danys i perjudicis als Billon¹⁹.

L'any 1797, la Casa Billon intentà participar en un intent de crear una companyia de comerç mallorquina amb Amèrica, i que Josep Maria Billon obtingué el títol de Comte de Palatí (ja al S. XIX -1827- del Sacre Imperi Romà – Germànic, i el de Marques de Sant Joan, incorporant-se definitivament a l'aristocràcia de l'Illa, ja durant el regnat de Ferran VII²⁰.

¹⁷ Casasanovas i Camps, M.A.; Ginard i Féron, D. *Illes Balears. Història*. Ed. Vicens Vives. Palma, 2004.

¹⁸ A.R.M. Notaris. 5767. f. 101.

¹⁹ A.R.M. Notaris. 5767. f. 117.

²⁰ GEM, Volum II. Pàg. 121 – 122.

Vist com exemple el cas dels Billon, dels que podem dir que dominen el comerç Mallorquí, ja que tenien una àmplia xarxa comercial per Espanya, durant el S. XVIII, hem de dir que no són els únics francesos que trobem a l'illa.

Així trobem altres personatges, que en general també es dediquen al comerç. Son personatges habitants de la ciutat o bé personatges que venen a recollir mercaderies amb el seus vaixells.

Sabem que el cònsol francès a Mallorca era ,l'any 1723, el Sr. Don Josep Niulon, ja que se li protestà per part de Joan Fornié, francès, natiu de la ciutat de Lalon, per no aplicar l'ordenança Marítima de Lluís XIV de l'any 1681, Títol 9, Article 11²¹.

Testimoniem, també a 1723, a Monsieur Augustin Duziel i Companyia, mercader francès resident a Palma²². Al capità Joan Fornié, francès natiu de la ciutat de Lalon, i Carles Piti, mercader també francès amb un vaixell anomenat Sant Jaume²³.

També trobem, al 1724, a Josep Boufier, francès, capità del vaixell anomenat Sant Joseph²⁴, i a Gabriel Carrier, francès de la ciutat d'Adde, a Llengua d'Oc, de més o menys 24 anys²⁵, que va acudir al consolat francès, en petició del passaport acostumat, per anar-se'n a Barcelona, denegant-li per qüestions tèrboles, ja que pareix, segons la documentació notarial consultada, que el cònsol estava ficat dins un cas de corrupció, si bé no podem aclarir amb qui, però ho podríem intuir si llegim detingudament el present article.

Sabem de l'existència, a 1724, d'Urbà Potier, natural de França però habitador de Palma, de Jacob Cami, natural de França, de la província de Borgonya, i habitador també a Palma²⁶, Pere Rolan, enviat per a fer negocis a Sevilla pels Billon, l'any 1732, natural de França, al qual se l'acusa de malgastar diners dels seus patrons²⁷.

A la segona dècada del XVIII, trobem a Andreu Soyrrir, francès resident a Palma, mercader²⁸ i un llarg etc.

Així, i segons la documentació consultada, ens trobem que durant la primera part del S. XVIII, que es correspon amb els regnats de Felip V (1715²⁹ - 1724), Lluís I (febrer – agost de 1724), segon regnat de Felip V (agost de 1724 – 1746), Ferran VI (1746 – 1759), els francesos dominen la situació mercantil a Mallorca, si bé tenim suficients indicis per a dir que ja en el S. XVII la seva presència està testimoniada, instal·lant-se amb la situació jurídica d'habitadors i utilitzant-la per a comerciar.

²¹ A.R.M. Notaris. 5767. f. 69.

²² A.R.M. Notaris. 5767. f. 5767.

²³ A.R.M. Notaris. 5767. f. 69.

²⁴ A.R.M. Notaris. 5767. f. 93.

²⁵ A.R.M. Notaris. 5767. f. 86 i següents.

²⁶ A.R.M. Notaris. 5767. f. 13.

²⁷ A.R.M. Notaris. 5767. f. 257 i següents.

²⁸ A.R.M. Notaris. 5769. f. 57.

²⁹ Data del Decret de Nova Planta per a Mallorca.

A partir del regnat de Ferran VI veiem que els estrangers de procedència italiana van prenent posicions, tal vegada per la política revisionista de Felip V amb el seu matrimoni amb Isabel de Farnesio, neboda d'Eduard III, duc de Parma, que substitueix la influència dels francesos per un grup d'italians, i ambiciona col·locar als seus fills al front de reialmes italians. Amb Carles III (1759 – 1788), la influència italiana es fa patent (ja que havia estat rei de les Dues Sicílies), el que afavorirà la influència italiana en el nostre àmbit.

2-ELS ITALIANS.

Quan aquí parlem d'italians no apliquem el terme com si d'una nació es tractés, si no com d'un indret geogràfic, esquitat de petits estats, que mantindran amb Mallorca unes relacions comercials, o d'altre natura, que ens fa trobar-los a la documentació. Així els citarem pels indrets geogràfics dels que provenen:

A- ELS GENOVESOS:

La República de Gènova basava gran part de la seva economia en el comerç. Mols de genovesos eren habitants de la ciutat de Palma o d'altres indrets de l'illa. Malgrat la gran presència francesa a la primera meitat del S. XVIII, sabem que hi havia genovesos habitants, durant aquest mateix període, que es dedicaven al comerç. El cònsol de la República de Gènova, per a 1755, era Josep Galera³⁰, del qual sabem que va morir a Palma l'any 1774. Josep Galera era mercader i continuà les activitats del seu pare, Joan Baptista Galera. El 1720 era el vuitè exportador d'oli de l'illa, relacionant-se amb negociants com Esteve Addi, Francesc Ascher, Blai Billon, Martí Feliu, Enric Fontichelli³¹ i Francesc Mollà. Josep Galera creà una gran xarxa mercantil i financera que abastava tota la Mediterrània occidental, amb Gènova, Liorna (Livorno), Roma, Càller, Palerm, Barcelona, Palma, Maó, Eivissa, Malta i Cartagena com a punts més importants. Cap a 1750 tenim documentades actuacions a Cádiz i a Madrid. Josep fou viatger constant i la clau de la seva fortuna foren les exportacions d'oli i les importacions de blat. Suposadament encarregat dels negocis per a dita República i per a protegir als comerciants oriünds d'ella, aquest mercader era continuador de les activitats del seu pare³². A més de mercaderies agrícoles i de luxe es dedicà també al comerç d'esclaus, i a les Illes Balears i al País Valencià va subministrar queviures a l'exèrcit i a la Marina. Es casà amb un Mallorquina, Maria Guasp, i a la seva mort, el 1774 va deixar una immensa fortuna.

Tenim documentat per a 1749³³ a Josep Esquer, natural de la ciutat d'Arberga, de la *Riviera* de la República de Gènova, que es trobava domiciliat a la ciutat de Palma. Sabem

³⁰ A.R.M. Notaris. 1236. f.329.

³¹ Del qual parlarem més tard.

³² Segons la GEM, Juan Bautista Galera era un fidel de Felip V, que s'instal·là a Mallorca després del Decret de Nova Planta de 1715, creant una gran xarxa comercial que s'atenia per tot el Mediterrani occidental, convertint-se en el vuitè exportador d'oli de l'illa, i tenint relacions comercials amb Gènova, Liorna, Roma, Càller, Palerm, Barcelona, Palma, Maó, Eivissa, Malta, i Cartagena.

³³ A.R.M. Notaris. P1237. f. 177.

d'ell que s'havia casat amb Josepa Maria Espinosa (pel llinatge, possiblement de procedència o família peninsular i de parla no catalana, ja que tenia amistat amb el Molt Honorable Sr. Don Fernando Chacon, del Consell de Sa Majestat). Sabem que fruit del seu matrimoni va tenir un fill, Francisco Esquer, i una filla, casada amb el Capità Joan Anti Más, anomenada Maria Anna Esquer.

El 1752, compareixen els germans Guidice³⁴, Agustí i el Capità Llorenç, de nació genovesa, dedicats a activitats comercials, que eximeixen a l'apotecari Sebastian Carreras, que es troba a la presó de Palma, a instàncies de Llorenç Guidice, d'estar-s'hi, sempre i quan pagui el deute que té amb els germans, amb la seva hisenda o qualsevol cosa que pugui vendre.

El 1766, trobem un contracte de compravenda on intervé la dona mallorquina de Joan Baptista Escofí, natural de Gènova³⁵, morador i domiciliat. Aquest genovès està casat amb Francina Saqueto. Aquesta darrera, com a mallorquina, actua per a vendre, donar, i transferir, a Jaume Ferrer, fuster d'obra grossa, uns béns. Això ens podria revelar que dit genovès, com a morador i domiciliat, no havia adquirit la naturalitat, ja que necessita el consentiment de la seva esposa per a fer negocis amb un altre natural del regne, per un bé immoble, i s'ha de tenir present que el Decret de Nova Planta no derogà el Dret Civil Mallorquí, per la qual cosa hi continua havent la separació de béns en els matrimonis³⁶.

També trobem que hi ha genovesos que fan un codicil testamentari al Palau Arxiepiscopal de Gènova, l'any 1745, i el remeten a un notari mallorquí, el que denota que la seva herència ha de recaure damunt habitants o naturals de Mallorca³⁷.

Dins la documentació notarial, per a la segona meitat del S. XVIII, tenim una família d'origen genovesa molt relacionada amb els francesos Billon. Ja Carles Manera ens diu el següent, de dita família Fontichelli, per a la segona dècada del S. XVIII:

L'aparició d'uns comerciants –Pedro Billon i Carlos Fontichelli- que esdevindran, juntament amb els grans comerciants xuetes³⁸ i d'altres firmes... els efectius detentors dels ressorts econòmics de Mallorca... C. Fontichelli ostenta el 2,24 % (fa referència al total d'oli exportat)³⁹.

D'aquesta forma podem observar com els Fontichelli s'assentaren com a comerciants a l'illa, adquirint una posició molt destacada, i fermant llaços familiars amb els Billon, ja que

³⁴ A.R.M. Notaris. P1236. f. 12.

³⁵ A.R.M. Notaris. T584. f. 216.

³⁶ En la actualitat continua havent-hi la separació de béns per als matrimonis realitzats a l'illa de Mallorca, a no ser, és clar, que es renunciï expressament a dita separació de béns.

³⁷ A.R.M. Notaris. T579. f. 325

³⁸ S'anomenen *xuetes* als descendents dels jueus conversos de Mallorca. Per a demostrar la seva conversió menjaven, públicament, xulla de porc, i d'aquí el seu nom. Fins fa pocs anys la gent major identificava a dit col·lectiu pel seu llinatge, amb un molt breu marge d'error. Actualment aquesta *discriminació* s'ha perdut, però els coneixedors de la temàtica coneixem l'origen de dits llinatges, que no exposarem aquí.

³⁹ Carles Manera. *Comerç i capital mercantil a Mallorca 1720-1800...* Pàg. 71.

sabem que un descendent de Carlo Fontichelli, anomenat Peregro Fontichelli Serra (mort l'any 1794), doctor en Dret, heretà la fortuna familiar del Fontichelli i es casà amb Àngela Galera Guasp, neboda de la muller de Blas Billon a la segona meitat del S. XVIII⁴⁰. D'aquest matrimoni entre els Fontichelli i els Galera, l'hereu va ser Enric Fontichelli Galera (1763 – 1829), que rebé una immensa fortuna.

A la meitat del S. XVIII, els Fontichelli degueren tenir una posició molt privilegiada a l'illa de Mallorca, ja que a Don Enric Fontichelli (se suposa que el segon de la saga) se l'anomena com a Il·lustríssim Senyor⁴¹, en un document en el que fa diverses donacions al Convent de monges del Puig de Pollença. No puc deixar de dir aquí que al manco una filla seva es va fer monja de dit convent⁴².

Els Fontichelli tenen documentada la seva presència a Mallorca des del S. XVII. Descendien del matrimoni genovès entre Carlo Fontichelli i Magdalena Jusine. Ja a la segona meitat del S. XVII algun dels seus fills, com Julià i Peregro, s'establiren a Mallorca. Peregro Fontichelli Jusine, fill dels esmentats genovesos, es casà amb la també genovesa Franchesca Maria Weimer, i d'aquest enllaç descendeixen tots els Fontichelli.

Aquesta família es va emparentar amb importants mercaders, terratinents i doctors amb lleis, locals i estrangers que es trobaven a l'illa, el que els hi permeté, juntament amb la seva actitud a favor de Felip V durant la Guerra de Successió, tenir una influència molt rellevant⁴³.

B- ELS NAPOLITANS:

Amb data de 1750, trobem a la documentació notarial a Don Pere Pelegrí, natural de Nàpols, fill de Bernat Pelegrí (Capità de Cavalleria casat amb Catalina González), que ocupa el Càrrec de Governador de l'illa de Cabrera⁴⁴. Don Pere Pelegrí estava casat amb Catalina Pérez, la qual li donà tres fills (Benet, Miquel, i Catalina). Pareix ser que Catalina Pérez morí, casant-se Bernat Pelegrí, per segona vegada, amb Catalina González. Al seu testament⁴⁵ deixa com a hereus als seus fills, tinguts amb la seva primera muller. La fortuna de Don Pere Pelegrí no pareix ser gens despreciable, deixant amb usufructe a la seva segona muller els seus béns, així com una pensió de 200 lliures mallorquines, quantitat important per a l'època. Com a Governador de l'illa de Cabrera, sembla que la seva ocupació fos la militar i la seva destinació fos la salvaguarda de l'arxipèlag de Cabrera, situat a unes 14 milles nàutiques al sud de Mallorca, dels pirates i corsaris, tant barbarescos

⁴⁰ A.R.M. Notaris. 5928. f. 235.

⁴¹ A.R.M. Notaris. 1236. f. 95.

⁴² No puc assegurar amb exactitud si va ser una filla seva o dues les que ingressaren a dit convent, degut a que, com es sabut, quan s'ingressa a qualsevol convent de monges es produeix un canvi de nom, apareixent dos noms diferents a la documentació notarial: primer com a Catalina Fontichelli, i després com a Sor Francina Fontichelli.

⁴³ Per a més informació es pot consultar la GEM, Volum 5, Pàg. 375 – 376.

⁴⁴ Amb els Borbons, que implantaren una nova administració amb el Decret de Nova Planta de 1715 per al Regne de Mallorca, sabem que Cabrera deixa de dependre de l'extinta Universitat de Ciutat (Palma), enviant la nova administració borbònica, el 1716, un governador militar, nomenat pel rei, amb un destacament de l'exèrcit.

⁴⁵ A.R.M. Notaris. T600. f. 12.

com dels enemics europeus de la Corona espanyola⁴⁶. *Amb els borbons... , sabem que el castell deixà de dependre de l'extinta Universitat, enviant una nova administració, el 1716, un governador militar, nomenat pel rei, amb un destacament de l'exèrcit*⁴⁷.

Com a Militar trobem també, al 1760, a Mateu Rosi, sergent de la Primera Companyia de Granaders del Regiment d'infanteria de Nàpols⁴⁸, que es trobava en guarnició a la ciutat de Palma⁴⁹. Mateu Rosi era natural del lloc de *Caslbongon*, jurisdicció de la ciutat de Torí, capital del Piemont, baix domini real de Sardenya.

3-ELS MALTESOS.

Entre Malta i Itàlia, com és sabut, hi ha poca distància geogràfica, tenint, en quan al comerç, similituds amb els estats italians.

Així trobem a Octavi Vast, mercader maltès, veí de la ciutat de Palma des de l'any 1732. Aquest Octavi Vast pareix que està molt relacionat amb el cercle dels mercaders francesos Billon, ja que apareix com a testimoni seu contra Pere Rolan⁵⁰, a les declaracions que recull el notari Feliu l'any 1732⁵¹.

4-ELS FLAMENCOS.

Coneixem l'existència de militars flamencs dins l'exèrcit espanyol. Tenim constància de Don Francisc de Bosseau i Chatyeauforce⁵², Mariscal de Camp dels Reials Exèrcits de Sa Majestat, fill legítim i natural del Senyor Don Joan de Bosseau i de la Sra. Mariana Bajtjona. Aquest Militar era natural de la ciutat de Namur de Flandes (capital de Valònia - actual Bèlgica -), però resident i domiciliat a la ciutat de Palma. Com a militar espanyol era catòlic "*creyendo como firmemente creo en el misterio de la Santísima Trinidad y en lo demás que tiene, cree y confiesa nuestra Madre Iglesia Católica, Apostólica y Romana*", tal com figura al testament citat a la nota 51. Aquest militar es casà amb Gràcia Zaforteza i Escofet, y el seu sogre era Comptador Principal del Regne de Mallorca, anomenat Antoni Escofet⁵³. Una hipòtesi damunt que feia aquest personatge als exercits de Sa Majestat Catòlica seria la d'haver-se mantingut fidel al seu rei una vegada acabada la Guerra de Successió. Si tenim en compta el dia de l'òbit de dit militar (dia 20 de gener de 1758) podria haver estat ben bé a les ordres dels Borbons durant dita guerra, havent vingut una

⁴⁶ Els d'origen europeu solien tenir patent de cors.

⁴⁷ Sastre Parpal, Nicolau. *Marc Geogràfic i Històric del Parc Marítim i Terrestre de l'arxipèlag de Cabrera*. A *activitat Comenius* 2005/6... A <http://geografiaihistoria.iespana.es>.

⁴⁸ A.R.M. Notaris. 5759. f. 42.

⁴⁹ Fet insòlit si tenim en compta que el Regne de Nàpols no formava part de la Corona Espanyola, si bé el rei d'Espanya, en aquest moment era Carles III, que havia tingut que renunciar a la Corona Napolitana per a poder accedir a l'espanyola.

⁵⁰ Citat quan parlàvem dels mercaders francesos.

⁵¹ A.R.M. Notaris. 5767. f. 257-269.

⁵² A.R.M. Notaris. P1238. f. 39.

⁵³ Podria ser pel primer llinatge que la seva esposa fos una neboda seva que l'hagués adoptada el tal Antoni Escofet, degut a que al mateix document apareix la cunyada del Mariscal de Camp, anomenada Maria Escofet. Això fa que no hi hagi coincidències entre els llinatges de les dues germanes. Queda aquí una possible hipòtesi, no digna de ser revisada si es trobés un altre document que ho aclarís.

vegada signat el tractat d'Utrecht, el 1713, seguint fidel al rei d'Espanya, com a vassall i súbdit seu que era. Atenent-nos a aquesta hipòtesi haurien passat 45 anys des de la fi de la guerra a nivell europeu i ben bé hauria pogut fer la carrera militar dins l'exèrcit espanyol. A més s'ha de tenir en compte que es casà amb una mallorquina (Gràcia Zaforteza) el que podria ser un indicador de que era jove quan va venir a Mallorca.

5-ELS ALEMANYYS.

Igual que ja hem dit per al cas d'Itàlia, Alemanya era un conglomerat de petits estats.

Coneixem l'existència, per a principis del S. XVIII (1719), d'un alemany de la baixa Alemanya (pareix ser de la ciutat de Enobre, sense que s'anomeni l'estat d'on és, ni el bisbat, ni la parròquia), anomenat Joan Henrich Tillè (segons transcriu el notari)⁵⁴, casat i domiciliat a la Ciutat de Palma, amb Maria Fontanete. La professió que exercia era la d'argenter, i amb la dita muller no pareix que hagués tingut fills, ja que a la documentació només s'anomena a un fillastre anomenat Francisco Pizà, i a una fillastres, Montserrat Pizà. Dins les seves pertinències, que no són poques, tot són coses de joieria de les quals el notari fa un inventari detallat. La seva posició econòmica pareix ser bastant confortable, i deixa com hereva seva a la seva muller.

6-ELS IRLANDESOS.

Els irlandesos, dins de la cort de Felip V, tingueren una presència important com és el cas de Wall, que va realitzar la funció de ministre⁵⁵.

A altres indrets de Espanya hi va haver un percentatge poc elevat d'aquesta nacionalitat que es dedicaven a l'activitat militar, com en el cas de Ceuta amb un 2%, enfront del 33% de francesos o el 26% d'italians⁵⁶.

Se donà el cas d'oficials irlandesos molt castigats al camp de batalla que el seu precari estat de salut els va dur a sol·licitar un lloc a l'administració. Tenim l'exemple de Carles MacCarthy, tinent coronel del regiment d'Irlanda que demanà ser corregidor⁵⁷ a Guadix-Baza, ocupant finalment aquest càrrec a Motril.

Pareix ser que hi va haver a Mallorca una petita colònia d'irlandesos, establerta com a conseqüència de la presència militar d'aquests. Així tenim a un Comandant General del Regne de Mallorca, anomenat Patrici Laules, que va venir a prestar serveis com a tal amb la seva família.

⁵⁴ A.R.M. Notaris. 5770. f. 2.

⁵⁵ Caimari Calafat, Tomeu. *Los extranjeros en la alta administración española del siglo XVIII: El caso de los Capitanes Generales de Mallorca*. A "Los Extranjeros en la España Moderna. Actas del I Coloquio Internacional. Málaga 28 – 30 de Noviembre de 2002. M.B. Villar García y P. Pezzi Cristóbal (Eds). Málaga 2003". Tom II, pàg. 150.

⁵⁶ Carmona Portillo, Antonio. *Los extranjeros en la milicia española. Análisis del componente foráneo en el ejército de guarnición en Ceuta durante el siglo XVIII*. A "Los Extranjeros en la España Moderna... Tom I, Pàg. 245.

⁵⁷ Irlés Vicente, Carmen. *Los extranjeros en la administración corregimental española del siglo XVIII*. A "Los Extranjeros en la España Moderna... Tom II, Pàg. 442.

Amb data de 1749, tenim a la germana de Don Patrici Laules, Donya Margalida Laules, viuda de Don Griffeth VVfithé (així ho escriu el notari)⁵⁸, filla legítima i natural de Don Baltasar Laules, cavaller, i de Donya Aina Obrian, ja difunts. Donya Margalida Laules va sobreviure al seu germà Comandant General, parlava com a única llengua la irlandesa (gaèlic), per la qual cosa a l'hora de fer testament és cridat Fra Antoni Mac Murria, presbíter i religiós de l'ordre de Sant Francesc d'Asís, donant les seves darreres voluntats *en caso de morir en Mallorca y no de otro modo*. No pareix que dita Sra. es trobés postrada *en lo llit per malaltia corporal*⁵⁹, ja que fa hereus dels seus béns als fills que tingui, i en el moment de redactar el seu testament no en tenia cap, havent enviudat. Tampoc pareix que la seva edat fos avançada, més bé tot el contrari, ja que fa hereves seves a les seves dues germanes (que segons diu són donzelles), Maria i Letícia, a parts iguals, i que si mor alguna de les dues, passa la seva herència a l'altre.

7-ELS ESCLAUS.

Malgrat hi pugui haver opinions que els esclaus no formaven part dels estrangers, s'ha de dir que aquests no eren considerats ni habitants ni naturals, més bé eren considerats com a *coses*, es a dir persones que no tenien cap dret ni un, i que es trobaven sotmesos totalment al seu amo. La seva procedència solia venir donada per ser fills d'altres esclaus o per a ser botí de guerra. Els esclaus adquirien la seva llibertat per compra d'ells mateixos al seu senyor, el que implicaria que tenien un petit sou o que podien fer feina per altres persones de la comunitat.

Per al S. XVIII, podem posar com a cas a Maria Sureda, abans esclava del reverent Joan Sureda⁶⁰, que segons declara ella mateixa va ser posada en llibertat (manumitida) pel seu patró Joan Sureda, prevere i beneficiari de la Seu, per mitjans testamentaris. Aquí es veu clarament que Maria va prendre el llinatge del dit Joan Sureda. A més de la seva llibertat el reverent Sureda li donà una pensió de 200 lliures per a la seva manutenció.

El cas no deixa de ser curiós, i més tenint en compte que la ja alliberada esclava autoritzà a la Senyora Catalina Campos, viuda del Magnífic Llorenç Serra i Jaume, Doctor en Dret, per a cobrar quantitats de l'obra pia del reverent Joan Sureda, així com per actuar en el seu favor a totes les diligències, tant judicials com extrajudicials⁶¹. A més, el document notarial que fa l'alliberada Maria Sureda diu que si Catalina Campos falta (se suposa que per mort) se li atribueixi el mateix poder als reverents Antoni Reynés i Joan Campos, de la Parròquia de Jesús.

8- CONCLUSIÓ.

⁵⁸ A.R.M. Notaris. 5771. f. 173.

⁵⁹ Fórmula utilitzada pels notaris quan atorgaven testament a la gent que es trobava en malaltia terminal o en el seus darrers moments de vida.

⁶⁰ A.R.M. Notaris. T584. f. 37.

⁶¹ Això ens indicaria que la seva cultura era minsa, tal com correspon a un esclau, i per tant no sabia llegir, escriure i comptar.

Hem vist al present article que la presència d'estrangers a Mallorca no era minsa. Sabem que s'utilitzava l'illa com a base d'intercanvis a la Mediterrània, però també com a lloc on habitaven mercaders importants. Un fenomen que crida l'atenció és el que dits estrangers fossin habitants de l'illa (*conegut per mi des de fa molts d'anys* - senyalen els notaris a la seva documentació -), i en canvi no tinguessin cap interès en adquirir la naturalitat espanyola (pensem que ja s'ha suprimit l'estrangeria als regnes hispànics, funcionant aquests, de fet, com a províncies, amb una nova administració uniformadora).

El que pareix cert, és que hi va haver una forta presència estrangera, apareixent a la documentació consultada mots més estrangers (aquí s'han posat únicament una selecció feta per mi) tenint inclús documentada, per a la dècada dels noranta del segle, la presència de gent dedicada a l'ensenyament de llengües⁶².

9- BIBLIOGRAFIA.

La ressenya bibliogràfica del present article no és molt extensa, degut a que es tracta més d'una investigació d'arxiu que d'un treball bibliogràfic. Per a més informació bibliogràfica sobre aquest tema ens hem de remetre a l'article *L'estrangeria a Mallorca fins el Decret de Nova Planta de 1715*, on hi ha una extensa bibliografia sobre estrangers a l'època moderna.

- AA.VV. *Gran Enciclopèdia de Mallorca*. Ed. Consell Insular de Mallorca (en fascicles durant els anys 90 del S. XX).
- Casanovas i Camps, M.A.; Ginard i Féron, D. *Illes Balears. Història*. Ed. Vicens Vives. Palma, 2004.
- Caimari Calafat, Tomeu. *Los extranjeros en la alta administración española del siglo XVIII: El caso de los Capitanes Generales de Mallorca*. A "Los Extranjeros en la España Moderna. Actas del I Coloquio Internacional. Málaga 28 – 30 de Noviembre de 2002. M.B. Villar García y P. Pezzi Cristóbal (Eds). Málaga 2003". Tom II.
- Fabra, Pompeu. *Diccionari Manual de la Llengua Catalana*. Ed. Edhasa. Barcelona, 1989.
- Carles Manera. *Comerç i capital mercantil a Mallorca 1720-1800*, Ed. Consell Insular de Mallorca. Palma, 1988.
- Irlés Vicente, Carmen. *Los extranjeros en la administración corregimental espanyola del siglo XVIII*. A "Los Extranjeros en la España Moderna... Tom II.
- Portillo, Antonio. *Los extranjeros en la milicia espanyola. Anàlisis del componente foráneo en el ejército de guarnición en Ceuta durante el siglo XVIII*. A "Los Extranjeros en la España Moderna... Tom I.
- Sastre Parpal, Nicolás. *L'estrangeria a Mallorca fins el Decret de Nova Planta de 1715*. Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2006.

⁶² A.R.M. 5928. f. 182 i següents.

- Sastre Parpal, Nicolau. *Marc Geogràfic i Històric del Parc Marítim i Terrestre de l'arxipèlag de Cabrera*. A *activitat Comenius 2005/6...* A <http://geografiaihistoria.iespana.es> .

10- SIGLES.

GEM: Gran Enciclopèdia de Mallorca.

ARM: Arxiu del Regne de Mallorca.

Not.: Notaris.

Sig.: Signatura.

F.: Foli.

Notes:

- A les notes a peu de pàgina podrem trobar les referències de la documentació notarial consultada.
- Els noms propis, llinatges i noms de ciutats o regions han respectat els documents notarials.

Palma de Mallorca, maig de 2008